

Koncepcja zatwierdzania tabel ulegała w toku obowiązywania PrAut ewolucji¹⁰. Jej szczegółowe omawianie wykracza poza ramy niniejszej wypowiedzi. Jest ona bowiem nakierowana na ukazanie cech znamienych jedynie stanu obowiązującego, ujętego obecnie w ZbZarządPrAutU. Należy więc poprzestać na stwierdzeniu, że w świetle ostatnio dokonanych zmian, inaczej niż dotychczas, oceniać należy charakter i skutki prawne zatwierdzenia tabel wynagrodzeń, a zwłaszcza rolę w procesie ich zatwierdzenia, zarówno Komisji Prawa Autorskiego (KPA), jak przede wszystkim Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu.

Wskazana regulacja problematyki zbiorowego zarządzania jest aktem nowym. Pełna ocena znaczenia wprowadzonych zmian nie jest jeszcze możliwa. Dotyczy to przede wszystkim nowego ujęcia zatwierdzania tabel wynagrodzeń. Będzie możliwa do dokonania, gdy wydane zostaną pierwsze ostateczne rozstrzygnięcia w sprawie zatwierdzenia tabel. W ich świetle możliwa będzie ocena zarówno nadziei, jak i obaw związanych z nowymi zasadami. Brak również szerszych opracowań odnoszących się do nowych zasad. Wyjątek stanowi ostatnio wydana publikacja zbiorowa pod red. R. Markiewicza¹¹.

Ocena zmian systemu zatwierdzania tabel

1. Przyczyny zmian systemu zatwierdzania tabel

Ocena ostatnich zmian systemu zatwierdzania tabel powinna uwzględnić okoliczności, w których do nich doszło. Złożyły się na nią dwie grupy przyczyn. W pierwszej kolejności były to błędy legislacyjne noweli prawa autorskiego z 2010 r.¹² Ustawodawca nie zdecydował się wówczas na przeprowadzenie gruntownej reformy, polegającej na ustanowieniu normy pozwalającej na wyznaczenie sądu właściwego do rozpoznawania wszystkich spraw z zakresu zbiorowego zarządzania. Pozwoliłoby to na specjalizację sędziów w tym zakresie, co zapewne rozwiązałyby podstawowe trudności sprawiające, że rozszczenia z tego zakresu są rozpatrywane z reguły przez kilka, a bywa że nawet kilkanaście lat, a źródłem największych trudności, związanych ze skomplikowaniem uwarunkowań ekonomicznych zbiorowego zarządzania, jest korzystanie w procesach z zakresu zbiorowego zarządzania z opinii biegłych, przepisów o środkach zabezpieczających, a także z roszczeń informacyjnych. Zamiast szerzej zakrojonej reformy wprowadzono złożony system: obli-

gatoryjnego postępowania koncyliacyjnego przez KPA i w wypadku sprzeciwu uczestnika wobec decyzji KPA, zatwierdzanie tabel objęto kognicją wyznaczonych sądów – okręgowego i apelacyjnego. Dokonując reformy ustawy o prawie autorskim w 2010 r. nie uwzględniono jednak, że koncentracja właściwości polegającej na wyznaczeniu wyspecjalizowanego sądu ma sens, gdy jest to sąd mający pełne warunki do specjalizacji w problematyce zbiorowego zarządzania. Ograniczenie tej właściwości tylko do zatwierdzania tabel wynagrodzeń było nieracjonalne. Ocena zasad wynagradzania, zwłaszcza pod kątem słuszności i proporcjonalności treści tabel, bez znajomości funkcjonowania skomplikowanych mechanizmów społeczno-gospodarczych, do których zasady te się odnoszą, nie jest możliwa. Poznanie ich wymagałoby skoncentrowania w działalności orzeczniczej całości spraw z zakresu zbiorowego zarządzania. W praktyce takie uregulowanie pozycji sądu, który w postępowaniu o zatwierdzenie tabel wynagrodzeń ma za zadanie orzec jedynie o zatwierdzeniu lub odmowie zatwierdzenia tabeli wynagrodzeń, w całości albo w części (uprzednio obowiązujący art. 110²³ PrAut), prowadzi do konieczności opierania się na opiniach biegłych. Pytanie tylko, w jakim zakresie sąd, bez znajomości mechanizmów zbiorowego zarządzania, jest w stanie ocenić merytoryczną wartość uzyskiwanych opinii. Pomimo to ośmioletnie funkcjonowanie sądów poznańskich w omawianym zakresie doprowadziło do ukształtowania stabilnej wykładni przepisów o postępowaniu w odniesieniu do zatwierdzania tabel¹³. Pokazuje to wartość przyjęcia zasady specjalizacji organu orzekającego o zatwierdzeniu tabel.

¹⁰ W ostatnim czasie doszło do realizacji przez wiele lat dyskusyjnej idei powołania sądu własności intelektualnej, obejmującego kognicją zarówno sprawy z zakresu własności przemysłowej, jak i prawa autorskiego i praw pokrewnych. Mocą ustawy z 13.2.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 288) do Kodeksu postępowania cywilnego dodano dział IVg zatytułowany: „Postępowanie w sprawach własności intelektualnej” (art. 479⁸⁹–479¹²⁹ KPC). Niestety, proces przygotowywania tych przepisów, prowadzonych w ostatniej fazie pośpieszenie, zakończony został uchwaleniem tekstu ustawy przy pominięciu szeregu istotnych zarzutów. W tekście, który wszedł w życie, praktycznie pominięta została sfera zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Generalna wada przyjętych przepisów polega na tym, że choć dotyczą obszaru własności intelektualnej, w niewielkim i zdecydowanie niewystarczającym stopniu uwzględniają problematykę praw autorskich i praw pokrewnych, pomijając specyfikę zbiorowego zarządzania tymi prawami, koncentrując się na sferze własności przemysłowej, a więc na domenie o znacznym stopniu odrębności. Ponadto wskazanie kilku sądów właściwych, zamiast jednego, naszym zdaniem, gubi całkowicie sens reformy, która powinna stwarzać rzeczywiste warunki dla specjalizacji sądu. Zapomniano najwyraźniej o prostej zasadzie, że przesłanką specjalizacji sądu jest istnienie określonej liczby spraw uzasadniających wydzielenie do ich rozpatrywania i specjalizację kilku zespołów orzekających, które będą mogły skoncentrować swoją działalność na sprawach określonego typu, pozwalając na nabycie niezbędnej wiedzy o skomplikowanych mechanizmach zbiorowego zarządzania, bez której trudno oceniać stanowiska wyspecjalizowanych w tej problematyce uczestników postępowań i pracę biegłych, zwłaszcza pod kątem ich należytej przygotowania do wypowiadania się w kwestiach będących przedmiotem ich opinii oraz merytorycznej oceny treści tych opinii łączącej wiedzę z zakresu gospodarczo-finansowego, ze znajomością prawa autorskiego, a w szczególności zbiorowego zarządzania autorskimi prawami majątkowymi.

¹⁰ Dotychczas problematyka zatwierdzania tabel wynagrodzeń była komentowana przed wszystkim w ramach komentarzy do PrAut. Por. w tym zakresie syntetyczne omówienia problematyki zatwierdzania tabel E. Traple w dziele zbiorowym J. Barty, M. Czajkowskiej-Dąbrowskiej, Z. Cwiakalskiego, R. Markiewicza i E. Traple, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, Kraków 2005, s. 779 i n.

¹¹ Por.: dzieło zbiorowe pt. Ustawy autorskie. Komentarz. Ochrona baz danych. Zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i pokrewnymi, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021.

¹² Ustawa z 8.7.2010 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. Nr 152, poz. 1016; dalej jako: ZmKPCU.

2. Zakres reformy

Reforma wprowadzona przez ZbZarządPrAutU, niezależnie od oczywistej niedoskonałości, jest bardzo daleko idąca.

Obecna regulacja nie została poprzedzona niezbędną dyskusją i konsultacjami, a szereg sformułowań, istotnych dla wykładni systemowej lub teleologicznej, jest wynikiem pospiesznie prowadzonego procesu legislacyjnego. Również uzasadnienie projektu ZbZarządPrAutU¹⁴ jest ogólnikowe i nie wynika zeń dostatecznie jasno, jakie założenia przewodnie zadecydowały o koncepcji zatwierdzania tabel wynagrodzeń i KPA oraz o powtórzeniu niektórych dotychczasowych postanowień z PrAut w ZbZarządPrAutU.

Elementem istotnym wprowadzonych zmian są **nowe zasady powoływania i działania KPA**, w tym pozycji prawnej arbitrów, przede wszystkim jednak **charakter prawny KPA**. Ocena znaczenia tych zmian nie może się ograniczać jedynie do ich wyliczenia. Wymaga dokonania analizy pod kątem sytuacji autorów i artystów, jako podmiotów w systemie ochrony ich praw, w relacji do dotychczasowej pozycji prawnej OZZ jako reprezentanta autorów i artystów wykonawców. Podstawowe znaczenie ma **zmiana podstawowego założenia systemu zatwierdzania tabel wynagrodzeń**.

a) System zatwierdzania tabel wynagrodzeń

Dotychczas zatwierdzanie tabel miało znaczenie kontrolne. Znamiennym rysem dotychczasowych systemów zatwierdzania tabel¹⁵ był brak możliwości ingerowania w ich treść. Organ zatwierdzający wiązał treść tabel przedłożonych do zatwierdzenia przez OZZ. Mógł je zatwierdzić lub odmówić zatwierdzenia w całości lub w części. Zasada ta uległa radykalnej zmianie.

Wymaga przypomnienia, że na podstawie pierwotnej redakcji przepisów ustawy, postępowanie o zatwierdzenie tabel wynagrodzeń toczyło się w trybie administracyjnym¹⁶. Zasada ta została jednak zmieniona. W wyniku ZmKPCU¹⁷ uczestnik postępowania przed KPA niezadowolony z rozstrzygnięcia mógł zażądać przeprowadzenia postępowania o zatwierdzenie tabeli *ab ovo* przez sąd.

Koncepcja zakazu wprowadzania zmian do treści tabeli w ZbZarządPrAutU zastąpiona została przywróceniem systemu zatwierdzenia tabel w trybie administracyjnym, a ponadto organ zatwierdzający uzyskał możliwość ingerencji w treść tabel. Zmiana ta ma więc charakter fundamentalny. Obecnie celem zatwierdzania tabel nie jest kontrola pod kątem równowagi, słuszności lub stosowności zasad wynagrodzeń w sytuacjach danego rodzaju ustalanych przez OZZ, z uwzględnieniem ocen biorących pod uwagę uwarunkowania wymienione w art. 80 ust. 2 ZbZarządPrAutU, tzn. odnoszone do rodzaju i katego-

rii dóbr, których wynagrodzenie dotyczy, pola eksploatacji, na którym dochodzi do zbiorowego korzystania z dóbr objętych wynagrodzeniem, jak i całości obciążeń użytkowników na danym polu na rzecz wszystkich OZZ oraz do uzasadnionego interesu społecznego.

W obecnie obowiązującym brzmieniu przepisów o zatwierdzeniu tabel KPA, a także Minister, jako organ odwoławczy, stały się organami uprawnionymi do dokonywania zmian w złożonej tabeli i zatwierdzenie jej ze zmianami w całości lub w części. Ponadto Minister został wyposażony w prawo udzielenia KPA wiążących zaleceń w przypadku przekazania tej Komisji, w wyniku postępowania odwoławczego, sprawy do ponownego rozpoznania. **Zmieniło to więc zasadniczo funkcję zatwierdzania tabel, ich charakter prawny oraz cel. W konsekwencji zmianie uległa również pozycja prawna OZZ w procesie zatwierdzania tabel wynagrodzeń.** Obecnie skutkiem tego postępowania może być nie tylko odmowa lub zatwierdzenie tabeli w całości lub w części, ale – według uznania organu zatwierdzającego – także **przekształcenie tabeli i nadanie jej, ze skutkiem obowiązującym, treści odpowiadającej woli organu zatwierdzającego.**

W konsekwencji treść wniosku OZZ o zatwierdzenie tabeli jedynie uruchamia postępowanie umożliwiające zatwierdzenie tabeli ze skutkiem imperatywnym i nadanie jej treści odpowiadającej uznaniu organu zatwierdzającego. Oznacza to, że przedłożona do zatwierdzenia tabela jest, poza wspomnianym walorem formalnym uruchamiającym postępowanie o zatwierdzenie, jedynie wyrazem oczekiwań (propozycji) OZZ co do stawek wynagrodzeń, które chciałaby otrzymywać. W istocie organ zatwierdzający tabelę jest bowiem związany jedynie zakresem złożonego wniosku, w szczególności co do pól eksploatacji oraz kategorii dóbr (utworów lub artystycznych wykonawców). W konsekwencji istotnej **zmianie uległo znaczenie kryteriów, które powinny być brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o zatwierdzeniu tabel.**

Nie jest to więc jedynie ocena zasadności tabeli wynagrodzeń, pod kątem kryteriów wymienionych w art. 80 ust. 2 ZbZarządPrAutU (poprzednio zawartych w art. 110¹³ ust. 5 PrAut). Wobec tego, że obecnie o treści tabel rozstrzyga organ zatwierdzający je, zasadniczą rolę uzyskuje **uznaniowość tej decyzji**, wobec której wymienione w tym przepisie aspekty podlegają jedynie „wzięciu pod uwagę”. Artykuł 80 ust. 1 pkt 3 ZbZarządPrAutU, wyposażając KPA w możliwość zmiany i zatwierdzenia tabeli w wprowadzaną zmianą, odnoszącą się do całości lub części tabeli, nie zawiera żadnych ograniczeń w zakresie uznaniowości organu zatwierdzającego, poza ogólnymi okolicznościami wskazanymi w ust. 2, które powinny być jedynie „wzięte pod uwagę”. Znaczenie tego sformułowania w obecnym ujęciu normatywnym uzyskało – naszym zdaniem – istotnie różną wymowę, niż to miało miejsce na gruncie dotychczasowego systemu zatwierdzeń.

Normatywny charakter zatwierdzonych stawek ma przy tym charakter szczególny, jeśli idzie o podmiotowy zakres ich obowiązywania. Zasady z nich wynikające (i tak było również dotychczas) nie odnoszą się jedynie do repertuaru powierzonych danej OZZ przez uprawnio-

¹⁴ Rządowy projekt ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorскими i prawami pokrewnymi, druk nr 2232 Sejmu VIII kadencji, dostępny na: www.sejm.gov.pl.

¹⁵ Pierwotne zasady zatwierdzania tabel zostały zmienione w wyniku ZmKPCU.

¹⁶ Por. art. 108 ust. 3 i 4 PrAut w wersji z 1994 r.

¹⁷ Por. art. 110¹³ ust. 4 PrAut w wersji zmienionej przez ZmKPCU.

nych. Według uprzednio obowiązującego art. 110¹⁶ ust. 1 PrAut zatwierdzone stawki „stosuje się w umowach, których stroną jest organizacja zbiorowego zarządzania”. Zasada ta została przejęta w art. 81 ust. 1 ZbZarządPrAutU z dodaniem *in fine* tego zdania słów: „posiadająca takie zatwierdzone tabele”. Ten niezbyt precyzyjnie ujęty dodatek odnosi się do sytuacji wynikającej z pluralizmu OZZ działających na tym samym polu eksploatacji w odniesieniu do tego samego rodzaju dóbr lub tej samej kategorii uprawnionych. Tyle tylko, że istnieją utwory i artystyczne wykonania niepowierzone żadnej OZZ lub co do których właściwość OZZ nie wynika z zasad ogólnych ZbZarządPrAutU. Ponadto w licznych przypadkach prawa do tego samego dobra (utworu, a najczęściej do artystycznego wykonania), w częściach ułamkowych należeć mogą do uprawnionych reprezentowanych przez różne OZZ, a więc mieć będą do nich zastosowanie tabele różnych OZZ.

Ponadto OZZ mogą także dochodzić zawarcia umów lub odpowiedzialności za bezprawne korzystanie z utworów lub artystycznych wykonań lub zapłaty należnego wynagrodzenia w odniesieniu do wszystkich utworów lub artystycznych wykonań danego rodzaju na danym polu eksploatacji, korzystając z domniemania legitymacji wynikającego z art. 5 ust. 1 ZbZarządPrAutU (dawniej z art. 105 ust. 1 PrAut). W konsekwencji, zamiast ogólnego odniesienia do „stosowania” tabel do OZZ mających „takie zatwierdzone tabele”, **należało jasno przesądzić, która tabela jest w danej sytuacji właściwa**. Naszym zdaniem, wiązanie tabel w przytoczonej zasadzie powinno być łączone z tabelą OZZ dochodzącą wynagrodzeń. Innymi słowy, **powszechne wiązanie zasadami wynikającymi z zatwierdzonych tabel odnosi się do czynności dokonywanych przez OZZ, których tabele są prawomocnie zatwierdzone i tylko w tym zakresie są one bezwzględnie wiążące jako *ius cogens***. Koresponduje to z zasadami dotyczącymi właściwości OZZ do dokonywania poszczególnych rodzajów czynności mających za przedmiot korzystanie z dóbr w zakresie zbiorowego zarządzania. Należy odnotować, że w ZbZarządPrAutU obszar ten uległ znacznemu wzbogaceniu, przede wszystkim wskutek rozbudowania przepisów określających właściwość OZZ, w tym w szczególności w zakresie zasad reprezentatywności OZZ.

Obowiązek stosowania tabel obejmuje zatem także sytuacje, w których **OZZ działa jako *negotiorum gestor***. Ma to zwłaszcza znaczenie w odniesieniu do wynagrodzeń należnych za utwory współautorskie i artystyczne wykonania stworzone z udziałem więcej niż jednego twórcy lub artysty wykonawcy. Wynagrodzenie każdego z nich jest wówczas należne w wysokości wynikającej z tabeli zatwierdzonej przez organizację dochodzącą wynagrodzenia. Wynika to z imperatywnego charakteru zatwierdzonych tabel wynagrodzeń.

Właściwość tabeli podlegającej stosowaniu nie przesądza natomiast kwestii podziału (repartycji) stawki pomiędzy współuprawnionych. Kwestia ta nie jest uregulowana w ustawie. Roszczenia poszczególnych OZZ odnoszące się do powierzonych im przez uprawnionych praw,

uwzględniające wysokość wynagrodzenia wynikającą z ich, także niezatwierdzonych tabel, mogą być rozbieżne z zasadami przyjętymi w zatwierdzonych tabelach OZZ, która dochodziła odpowiedzialności od użytkownika lub zawarła z nim umowę. Różnice te mogą dotyczyć zarówno samych stawek, jak i wysokości udziałów poszczególnych grup współuprawnionych oraz wysokości potrąceń. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do praw do artystycznych wykonań w sytuacji, gdy prawo do wynagrodzenia służy licznym artystom występującym w danym wykonaniu w różnym charakterze i gdy są oni reprezentowani przez różne OZZ.

Na gruncie obecnie obowiązujących zasad wynikających z wejścia w życie ZbZarządPrAutU, **tabela wynagrodzeń uchwalona przez daną OZZ i obowiązująca do chwili zatwierdzenia jako norma wewnątrzstowarzyszeniowa, z chwilą prawomocnego zatwierdzenia, przekształcona zostaje (podlega transformacji) w źródło praw i obowiązków w zakresie warunków dostępu do określonych dóbr w umowach zawieranych przez daną OZZ**. W ramach tej transformacji normy określające zasady wynagradzania wskazane w zatwierdzonej tabeli wynagrodzeń uzyskują imperatywny charakter wynikający z decyzji o zatwierdzeniu.

Należy jednak pamiętać, że sfera kompetencji Ministra jako organu Państwa wyznacza nie tylko sferę uprawnień, ale także i jego obowiązków. W ich świetle szczególnego znaczenia nabiera obowiązująca, jednak dotychczas w zasadniczo różnym kontekście prawnym, zasada zawarta w art. 80 ust. 2 pkt 3 ZbZarządPrAutU. Nakazuje ona jedynie **„wzięcie pod uwagę” przy zatwierdzeniu tabeli uzasadnionego interesu społecznego**. Wśród pozostałych okoliczności wymienionych w tym przepisie odgrywa on znaczenie szczególne. Kryterium to wyznacza bowiem obecnie, w sposób **pozytywny**, obowiązek kształtowania treści tabel przez KPA i Ministra w zakresie wysokości wynagrodzeń. Z oceny tabeli, w której treść nie można było dotychczas ingerować, a ewentualnie jedynie można było odmówić jej zatwierdzenia w całości lub w części, obecnie ocena ta stała się czynnikiem nakładającym na Ministra **obowiązek** nadawania omawianemu wynagrodzeniu treści odpowiadającej uzasadnionemu interesowi społecznemu. I ta cecha jest w obecnie obowiązującym systemie zatwierdzania tabel wynagrodzeń najbardziej doniosłym *novum*, jako zapewniająca proporcjonalność i słuszność zasad wynagradzania. Ze względu na pozycję Ministra w omówionym systemie zatwierdzania tabel wynagrodzeń, stanowi jednocześnie instrument polityki kulturalnej Państwa.

Omawiana zmiana wymaga komentarza w kontekście kwestii **obowiązku uchwalania tabel wynagrodzeń oraz składania przez OZZ tabel wynagradzania do zatwierdzenia. Obowiązujące przepisy nie ustanawiają takiego obowiązku**¹⁸. Powinności takiej nie można wywieść z tego, że OZZ mają obowiązek równego traktowania uprawnionych, na rzecz których działają w ramach swojej właściwości oraz nie mogą odmówić udzielenia licen-

¹⁸ Wyjątki dotyczą przepisów nakładających obowiązek na OZZ złożenia wspólnego wniosku o zatwierdzenie wspólnej tabeli.